

עין משפט
נר מצוה

בר א מיי פטוי מהל'
תפלה הלכה ג סמג
עשין כ טושיע אורח סי'
קכה סעף לה'
כה ב טושיע אורח סי' נח
סעף ה'

בו ג מיי פיד מהל' תפלה
הלכה נח סמג עשין יע
טור ושיע אורח סי' לג סעף
ה'

בו ד ה מיי פיו שם הל'
ט סמג שם טור ושיע
אורח סימן קד סעף ה'

בה ו מיי שם טושיע שם
סעף ג'
בה ז מיי שם טושיע שם
סעף ה'

רבינו חננאל

הנו רבנן חסידים הראשונים היוו שוהין שעה אחת ומתפללין וכו'. וכו' מנאחר שט' שעות ביום מתעסקין בתפלה תורתן ומלאכתן אינתי ענישת אלא מתוך חסידותם הם תורחין משמורת ומלאכתן מתברכת. תנינן סתמא כו' יהודה דאמר תפלת המנחה שעה פלג המנחה קטנה, והיא שעה י"א חסר רביע, עברה תפלת המנחה ומתפלל תפלת ערבית, והיינו דמשכחת שהיא שעה אחת ביום אחת תפלה. דאי לרבנן דאמרי עד הערב לא משכחת שלש תפלות [ביום] ובכל תפלה שלש שעות ביום, וקודם למדומי חמה היוו שוהין שעה אחת ביום, כי מעלות השחר ועד הנה החמה ה' מילין, ואמר רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל וכו'. ע"י לעיל, ב ד"ה אפילו.

תורה אור השלם

1. וחתעבר יי בי למענכם ולא שמע אלי ואמר יי אלי רב לך אל וחסף דבר אלי עוד בקרבך הנה:

דברים ב כו
2. יעלה ראש הפקדה ושא עיניך ויהו וצפנה ותתקנה ומנחתה וראה בעיניך כי לא תעבר את הדין דף הנה:

דברים כו ג
3. לקח לי רב זבחיכם יאמר יי בבעתי עלות אילים וחלב מריאים ודם פרים וזבקים ותתורם לא תפצתי: ישיעיהו יא
4. ובפרשכם כפיתם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שמע ידיתם דמימ מלאה:

ישיעיהו א טו
5. גם כי אנעם ואנשע שרתם תפלת: איכה ג ח
6. שמעה תפלתי יי וישועתי האזינה אל דמתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי:

תהלים לט יג
7. סוכותה בענן לך מעבור תפלה: איכה ג מד
8. ואמה קח לך מתבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר והכינתה את פניך אליה והיתת כמזוד וצרת עליה את היא לבית ישראל:

יחזקאל ד ג
9. ואתפלל אל יי ואמר אדני אללים אל תשחת עמך ותלחך אשר פדית בגולך אשר הוצאת ממצרם ביד חזקה:

דברים ט כו
10. ואנכי עמדותי בהר כימים הראשנים ארבעים יום וארבעים לילה וישמע אלי גם בפעם ההוא לא אבה יי השחתך:

דברים י י

11. תוחלת ממשיכה מלה לך ועין חיים תאוד באה: משלי יב יב.
12. עין חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: משלי יג יח.
13. קח אל יי חוק ואמץ לךך וקח אל יי תהלים כו יד.
14. רק חוק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל התורה אשר יצאך משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאלו למען תשכיל בכל אשר תלך: יהושע א ז
15. חוק ונתחזק בעד עפנו ובעד ערי אליהנו וי יקשה הטוב בעיני: שמואל ב יב יב.
16. ותאמר ציון עזבני יי ואדני שבתני ישיעיהו מ יד
17. התשכח אשה עולה מרתם בן בטנה גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: ישיעיהו מט טו
18. אשרי יושבי ביתך עוד יתלחץ סלה: תהלים פד ה
19. אך צדיקים יודו לשמך ישובי אשר את פניך: תהלים קמ יד
20. רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בנך: דברים ד ט
21. ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום

לב:

גדולת תפלה יותר ממעשים טובים.
* כלל תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיו צידו מעשים טובים* הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעיין בה. פירוש שמנפה שמצא בקשמו

לפי שכוון בתפלתו. תימה דהכא

משמע דעיון תפלה לאו מעליותא הוא וכן משמע פ' הרואה (לקמן נה).

ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם וקאמר עיון תפלה. ולא כן משמע צפ' מפנין (שגת קמ). דקאמר אדם אוכל פירותיהן צטוה"ו וקא חשיב עיון תפלה אלמא מעליותא הוא וכן משמע בגט פשט (צ"צ קסד): דקאמר משלשה דברים אין אדם ניוול בכל יום וקאמר עיון תפלה: פירוש שאין אדם מעיין בה אס כן משמע שהוא טוב וי"ל דתרי עיון תפלה יש עיון תפלה דהכא המנפה שמצא בקשמו ועיון תפלה דהתם שמכוין את לבו לתפלה:
אל דמעיני אל תחריש. פרש"י דדייק מדיוקא מדלא קאמר ודמעתי תראה ש"מ שהיא נראית בכל פעם ואין להתפלל רק שמתקבל:

קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך. ולפיכך מקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד לאפוקי מהנהו דלמרי אשרי הרצה:
כל

ובין העיר: א"ר חנינ א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשא רבינו שנא' ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא איני והא ד'א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' ועתה חיים תאודה באה ואין עין חיים אלא תורה שתגמור יעסוק בתורה שנא' ועין חיים תאודה באה ואין עין חיים אלא תורה שנאמר יעין חיים היא למחזיקים בה לא קשיא דהא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר יקוה אל ה' ת"ר ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין **שנא'** יד רק חוק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חוק בתורה ואמץ במעשים טובים תפלה מנין **שנא'** קוה אל ה' חוק ויאמץ לבך וקוה אל ה' דרך ארץ מנין **שנא'** יד חוק ונתחזק בעד עמנו וגו':
16 ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברכיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וישים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני
17 והתשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים [א] ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא
18 אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא'
19 אך צדיקים יודו לשמך ישובי ישרים את פניך תניא נמי הכי דהמתפלל צריך שישעה שעה אחת תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישובי ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת היאך נעשית אלא אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן בשלומה ולא ישיבנו: אמר רב יוסף הלא אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי דהמתפלל וראה אנם בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר י(יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם
20 רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב
21 ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסיף מי היה תובע אתך דמך מידי א"ל המתן לי עד שאפיישך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשר אחד ובא חתך בדרך ונתן לך שלום היית מחזיר

אין עומדין פרק חמישי ברכות

עלה ראש הפסגה. דצדכ תפלה זו מתרציתי להראותך אותה:
וצפרשכס פניכס. אי לאו דגדולה תפלה כיון דלמר למה לי רוב זבחיכס למה לי מו וצפרשכס הא אפילו זבחיכס לא ניחא ליה:
אל סהרס. מדלא (ס) כתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שמתקבל לפניו:

ונספס אופס קיר ברזל. סימן למחיצת ברזל המפסקת בינו לצינס:
ומעיין צה. מנפה שמתעשה בקשמו על ידי הארכתו סוף שאינה נעשית ונמצאת מוחלת ממושכה חנס והיא כאב לב כשארס מנפה ואין תאווה צאה:
סוחלס. לשון חלוי ותמנה:
ועין חייס מאוס צאה. סופו של מקרה הוא: קוס. והתחזק ולא תמשוך ידך אלא חזור וקוה:
לריבין חווק. שיתחזק אדם צהן תמיד בכל כמו: דרך ארץ. אס אומן הוא לאומנותו אס סומר הוא לסמורתו אס איש מלחמה הוא למלחמתו:
שלשים חיל. ראשי גייסות ומצורות מלוקות:
לגיון וקרטון וגסטרס. שמות של שררה כגון שלטון והגמון ודוכס ופחה:
עולה. כמו עולות וקרבנות:
גס אלה. מעשה העגל שזמרו אלה אלהיך ישראל (שמות ג):

ואנכי זה מעשה סיני. שנלמד בו אנכי ה' אלהיך (שס ס):
יושבי ציפך. והדר יתלחץ:
יודו לשמך. והדר יצנו ישרים את פניך:
פשע שעות. לשלש תפלות:
סורסס משסמרת. צמח לבס שאין תלמודס משתכח:
אלל למלכי עכו"ם פוסק. שלא יכרנו:
הא דאפשר בקולר. כגון שסמך לגמור תפלתו:
כל

חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר יקוה אל ה' ת"ר ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין **שנא'** קוה אל ה' חוק ויאמץ לבך וקוה אל ה':
14 רק חוק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה חוק בתורה ואמץ במעשים טובים תפלה מנין **שנא'** קוה אל ה' חוק ויאמץ לבך וקוה אל ה' דרך ארץ מנין **שנא'** יד חוק ונתחזק בעד עמנו וגו':
16 ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה וזכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברכיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וישים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני
17 והתשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים [א] ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא
18 אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא'
19 אך צדיקים יודו לשמך ישובי ישרים את פניך תניא נמי הכי דהמתפלל צריך שישעה שעה אחת תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישובי ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת היאך נעשית אלא אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך משתמרת ומלאכתן בשלומה ולא ישיבנו: אמר רב יוסף הלא אלא למלכי ישראל אבל למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי דהמתפלל וראה אנם בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא דאפשר לקצר י(יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם
20 רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב
21 ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסיף מי היה תובע אתך דמך מידי א"ל המתן לי עד שאפיישך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשר אחד ובא חתך בדרך ונתן לך שלום היית מחזיר

מסורת הש"ס

א) נח מוס' סנהדרין לה: וכן במוס' ידמות ז. ד"ה שנהאמך, ג) צ"מ נח, א) בן אדם קח לך כג"ל, ד) לקמן נה, ה) צ"ל לפשות, ו) וצדכ אלפס א"י והא דלא אפשר לקצר אפשר לקצר מקצר ואי לא מפסיקין, ז) ונושע מוס' שבת קמא: וצרי"ה טו: וצ"צ קסד, י).

הגהות הב"ח

א) גמ' שנלמד וצפרשכס כפיתס וגו' ידיכס דמים:
ב) ריש"י ד"ה אל תחרש מדלא. י"ב וצ"מ דף נ"ט פ"י צע"א ע"ש:

לגיון הש"ס

גמ' כל כהן שהיה צבחה מזהריו צ"ל וכן צמז' יצמות (דף ג), ד"ה שנלמד, וע' תמז'יט סוף פרק ז' וצ"מ צמז'יט:
תוס' ד"ה גזיר גדולה וכו' בלא תפלה, וע' תפוסת מהרש"דס חל"ס סי' ל:

הגהות הגר"א

[א] גמ' עולות (אילים) תומ' וצ"צ צע"א ע"ש:

מוסף תוספות

א. ובהוס' ריש' כהב, כלומר מעשים טובים בלא תפלה לא סגי שהרי משה תפלתו און לשטמו מלשון קשה שמבקש מלת הקב"ה שיתע תפלתו, כלל אל תחרש י' לשטמו מלשון קשה ולומר מזו אל ציטס שאין דרכך לשמוך ולא להחיתס [ב"מ טז], ביזמא דעיבא. יוס המעין [בבמות עב], אומר גללו ומעיין בה. אומר גללו שיעשה בקשמו לפי שמתפלל כסווס [לעקוה נה], כאב לב. שאין בקשמו נעשית [שס], תוחלת. תפלה נמו וימל משה [שס], גסטרא. מושל [סוסה יד],

מוסף רש"י

שמעה תפלת וגו' אל דמעתי אל תחרש. שמעה תפלתו און לשטמו מלשון קשה שמבקש מלת הקב"ה שיתע תפלתו, כלל אל תחרש י' לשטמו מלשון קשה ולומר מזו אל ציטס שאין דרכך לשמוך ולא להחיתס [ב"מ טז], ביזמא דעיבא. יוס המעין [בבמות עב], אומר גללו ומעיין בה. אומר גללו שיעשה בקשמו לפי שמתפלל כסווס [לעקוה נה], כאב לב. שאין בקשמו נעשית [שס], תוחלת. תפלה נמו וימל משה [שס], גסטרא. מושל [סוסה יד],

רבינו ניסים

אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ושנינו עוד בתוספתא הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב ה' או ו' שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום ואיתא להא בביריתא בגמרא דבני מערבא דפירקין:
תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. אית בבבא קמא בפי הגזול (דף קז). כל מעשה בחסיד אחד אינו אלא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה ב' אליעזר ואיתא דכוותה בחמורה (דף קז) בפרק יש בקרבנות הצבור: